

Bawaria: kolejna próba przełamania monopolu CSU

Jedna partia od 46 lat ma niepodzielną władzę w kraju demokratycznym. „To nie jest dane przez Boga i niestety nie jest również zapisane w naszej konstytucji” – stwierdził premier Günther Beckstein (cytat z br-online.de). W niedzielę wybory do Landtagu XVI kadencji. Dlaczego Bawarczyści głosują na CSU?

Geneza

Unia Chrześcijańsko-Społeczna w Bawarii (CSU) powstała na przełomie 1945 i 1946 roku, w warunkach koncesjonowania partii politycznych przez amerykańskie władze okupacyjne. Geneza CSU to starcie trzech wizji: pierwsza grupa działaczy prawicowych chciała nawiązać do tradycji bawarskiej partii konserwatywnej, jaką była w okresie 1918-1933 Bawarska Partia Ludowa (BVP), która z kolei kontynuowała wcześniejsze dokonania konserwatystów w początkowej fazie parlamentaryzmu bawarskiego (1819-1869) oraz Bawarskiej Partii Patriotów (1869-1887) i Centrum (1887-1918). Warto zaznaczyć, że BVP było w Bawarii partią rządzącą przez niemal cały okres Republiki Weimarskiej.

Druga grupa powojennych działaczy postulowała odniesienie do agraryzmu i bawarskości, ale bez istotnej roli religii, a więc do spuścizny małego Bawarskiego Związku Chłopskiego (BBB). Ciekawostką jest fakt, że współzałożycielem BBB był ks. dr Georg Ratzinger, brat dziadka obecnego papieża Benedykta XVI.

Zwyciężył jednak trzeci model: partii masowej, ponadkonfesyjnej (katolicko-ewangelickiej) i umiarkowanie federalistycznej. Siła ciężkości w nowo zarysowanym programie politycznym odeszła od konserwatyzmu na rzecz chrześcijańskiej demokracji. Po dyskusji zrezygnowano z nazwy „Chrześcijańsko-Społeczna Partia Robotników i Rolników” na rzecz bardziej powszechnej, która obowiązuje do dziś.

CSU już na zjeździe krajowych partii chadeckich (Stuttgart, 3 kwietnia 1946 r.) odmówiła udziału w strukturach federalnych ze względu na dążenia berlińskiej CDU do stałego przewodzenia partią na szczeblu międzykrajowym. Konsekwencją było nieprzyłączenie się CSU do CDU na pierwszym kongresie tej drugiej w dolnosaksońskim Goslar 20 października 1950 r. Od tego czasu normą stała się wspólna frakcja CDU/CSU w Bundestagu, oraz kilka stanowisk ministerialnych dla Bawarczyków. Jedyne kryzys między partiami miał miejsce w 1976 r.; charyzmatyczny lider CSU Franz Josef Strauß doprowadził wtedy do wymówienia umowy o współpracy, mając nadzieję na rozszerzenie działalności

partii na cały obszar Niemiec. Po kilku tygodniach negocjacji cofnięto wymówienie.

Zdobycie monopolu

W wyborach do bawarskiej konstytuanty (czerwiec 1946 r.) CSU zdobyła 109 na 180 mandatów przy frekwencji 72,1%. 51 mandatów otrzymała SPD, zaś pozostałe 20 podzieliły między siebie mniejsze partie: Komunistyczna Partia Niemiec (KPD), Zjednoczenie Odbudowy Gospodarczej i Wolna Partia Demokratyczna (FDP). W związku z konieczną większością 2/3 do uchwalenia konstytucji oraz Amerykanami, którzy dążyli do równowagi między dwiema największymi partiami, konstytucja była tworzona głównie przez CSU i SPD. Na stanowisku premiera pozostał mianowany przez władze okupacyjne dr Wilhelm Hoegner (SPD); jest on uważany za ojca konstytucji, jako szef komisji przygotowującej ten dokument.

CSU i SPD głosowały za przyjęciem konstytucji Wolnego Państwa, przeciw głosowała część przedstawicieli FDP, WAV i KPD. Jednym z głównych argumentów FDP był brak jasnego przywiązania do „naszej niemieckiej ojczyzny” w preambule; ówczesna FDP była narodowo-liberalna, a niektórzy liderzy tej partii mieli przed wojną związki z NSDAP.

1 grudnia 1946 r. przeprowadzono jednocześnie referendum konstytucyjne i wybory do Landtagu, czyli Parlamentu Krajowego. Konstytucja zyskała aprobatę większości obywateli; za przedłożoną treścią opowiedziało się 70,6% głosujących (przy frekwencji 75%). O dziesięć punktów procentowych więcej głosujących poparło te dwie partie, które konstytucję stworzyły: CSU i SPD. Wybory zdecydowanie wygrała CSU (52,3%), zdobywając 109 mandatów w 180-osobowym Landtagu. SPD zyskało poparcie 28,6% głosujących. 6,2% obywateli nie miało prawa głosu ze względu na niedokończoną denazyfikację.

Ponad 50% głosów CSU zdobyła w zdecydowanej większości spośród kilkudziesięciu okręgów jednomandatowych; w kilku okręgach CSU miała mniej niż 50%, w kolejnych kilku większość 50% uzyskała SPD (Monachium, Norymberga, Fürth i Erlangen, Koburg, okręgi w Górnej Frankonii). KPD uzyskała 6,1%, ale w żadnym z siedmiu okręgów wielomandatowych nie przekroczyła progu wyborczego 10%; partia ta nie dostała się do żadnego powojennego Landtagu.

Pierwszym przewodniczącym powojennego Parlamentu Krajowego został dr Michael Horlacher z CSU. Partia ta zdominowała to stanowisko we wszystkich powojennych Landtagach. Analogicznie było ze stanowiskiem premiera, z wyjątkiem rządu w latach 1954-57. Wówczas wszystkie partie będące dotychczas w opozycji utworzyły koalicję

przeciw CSU. W wyborach w 1962 r. CSU zdobyło ponad połowę mandatów; taka sytuacja utrzymuje się do dziś. Monopolu partii w Landtagu nie przełamało nawet kilka przegranych przez CSU referendum konstytucyjnych, m.in. w sprawie pogłębienia demokracji lokalnej (1995) czy likwidacji drugiej izby parlamentu – Senatu (1998).

Pozostałe partie

Wybory w 1962 r. są istotne również z uwagi na wynik Partii Bawarii (Bayernpartei, BP). Ugrupowanie to de facto powstało tuż po wojnie, ale oficjalnie otrzymało koncesję na szczeblu krajowym dopiero w marcu 1948 r., gdyż pierwotne plany władz okupacyjnych nie przewidywały bowiem separatyzmu bawarskiego, poza tym program światopoglądowy BP był bliski do CSU, a Amerykanie nie chcieli wzajemnego osłabiania konserwatystów. Jeszcze w styczniu 1948 r. do BP przeszedł chadecki minister Joseph Baumgartner, który w czerwcu został wybrany na przewodniczącego partii. Istotnym wyznacznikiem dla BP stała się niechęć do wypędzonych, którzy w landzie tworzyli wówczas znaczną mniejszość. Program partii był osadzony na stworzeniu luźnej konfederacji niemieckiej, a jeśliby się to nie powiodło, należy żądać niepodległości Bawarii.

W 1949 r. w pierwszych wyborach do Bundestagu BP zdobyła 20,9% głosów, natomiast CSU – 29,2%; proporcje te powtórzyły się w wyborach krajowych w 1950 r. Partia Bawarii przejęła elektorat CSU w dwóch z siedmiu okręgów wielomandatowych: w Dolnej i Górnej Bawarii. Silniejszy konkurent w ciągu kilku kadencji pokonał jednak BP, zmniejszając liczbę mandatów separatystów do zera w 1962 roku. Od 1974 r. partia zdobywa najwyżej 1% głosów w wyborach krajowych i federalnych. Do Partii Bawarii należy ok. 5000 osób.

Warto dodać, że Narodowodemokratyczna Partia Niemiec (NPD) dostała się do bawarskiego Landtagu tylko w jednej kadencji: 1966-1970; w 1998 r. partia neonazistowska zdobyła ok. 0,2% głosów, w 2003 r. – nie wzięła udziału w wyborach.

Na drugim miejscu, od wyborów w 1946 r., zawsze znajduje się SPD. Zazwyczaj do Landtagu dostaje się FDP, posiadając kilka-kilkanaście mandatów; FDP nie posiadała reprezentacji w kilku kadencjach; po raz ostatni deputowani tej partii zasiadali w Landtagu w latach 1990-1994 (7 mandatów). Ważnym wydarzeniem w powojennym systemie partyjnym Bawarii było wejście na scenę polityczną Zielonych. Przedstawiciele tej partii zasiadają w Landtagu nieprzerwanie od 1986 r.

Po 2003

W wyborach w 2003 r. CSU zdobyła wszystkie 92 mandaty, które można było uzyskać w okręgach jednomandatowych, także w dużych miastach, których mieszkańcy tradycyjnie głosowali na socjaldemokratów (burmistrzami większych miast są też z reguły kandydaci SPD). Pozostałe 88 mandatów z list okręgowych zdobyły: SPD (41), CSU (32) i Zieloni (15). 9,4% wyborców zagłosowało na partie, które nie uzyskały mandatów; znaczącą klęskę poniosła FDP (2,6% głosów), która przegrała nawet z grupą Wolni Wyborcy (4% głosów), kojarzoną głównie z sukcesami na szczeblu komunalnym. Kolejne miejsca zajęli skrajnie prawicowi Republikanie (2,2% głosów), Partia Ekologiczno-Demokratyczna (2%) i opisana wyżej BP (0,8% głosów).

Do działającej tylko w Bawarii CSU należy więcej członków (167 tysięcy) niż do federalnych struktur FDP (64 tys.) i Sojuszu'90/Zielonych (44 tys.) razem wziętych. Ich bawarskie organizacje krajowe mają w sumie ok. 10 tys. członków. Bawarska SPD ma ok. 93 tys. członków.

Wybory w Bawarii są kolejnym testem dla CDU/CSU i SPD na szczeblu federalnym, po tegorocznych wyborach krajowych w Hesji (równowaga między głównymi partiami, poprzedni premier wciąż pełni obowiązki), Dolnej Saksonii (wygrana CDU, koalicja CDU-FDP) i Hamburgu (wygrana CDU, koalicja CDU-Zieloni). Istotną pozycję w kilku dotychczas ustabilizowanych systemach partyjnych krajów zdobyli socjaliści z Die Linke, choć z reguły otrzymują 5-10% głosów i niewielką liczbę mandatów; pozwala to jednak na skomplikowanie procesu budowy rządów. „Stare” partie (CDU i SPD) muszą lawirować, szukać nowych partnerów koalicyjnych i w ostateczności podejmować niekorzystną wizerunkowo decyzję o „wielkiej koalicji”. Czy taki scenariusz grozi Bawarii?

Wrzesień 2008

Partia Die Linke w poprzednich wyborach krajowych nie wzięła udziału. W wyborach federalnych (2005) uzyskała 3,4% głosów wtórnych. W sondażach FG Wahlen, Infratest dimap i Forsa (źródło: election.de) socjaliści otrzymują 4%, zatem możliwe jest, że przekroczą próg wyborczy.

CSU prawdopodobnie nie obroni większości 2/3; według mediów, celem partii jest zdobycie większości absolutnej. Sondaże pokazują, że nie powinno być z tym problemów (47-50%) i prawdopodobnie hegemonia CSU będzie trwać. Główne wydarzenie kończącej się kadencji, czyli zmiana na stanowiskach premiera i szefa partii po aferze z dr Gabriele Pauli (pisałem o tym półtora roku temu), niewiele zmieniło w poparciu dla chadeków. Stało

się to na tyle dawno i w sposób tak ekstensywny, że ustąpienie Edmunda Stoibera w długim okresie pomogło partii. Istotną kwestią jest fakt, że premier dr (wszyscy powojenni premierzy Bawarii mieli stopień naukowy doktora z wyjątkiem Alfonsa Goppela, który był „zaledwie” doktorem honoris causa) Günther Beckstein pochodzi ze Środkowej Frankonii. Mieszkańcy tego w przeważającej części ewangelickiego regionu z reguły głosują bowiem na SPD i Zielonych; tym razem jednak osoba Becksteina może być jednak ważnym argumentem kampanii wyborczej CSU w okolicach Norymbergi.

SPD może być pewne drugiego miejsca. Zieloni i FDP będą musiały zadowolić się walką o trzecie (liberałowie prawdopodobnie po 14-letniej przerwie dostaną się do bawarskiego Landtagu).

Zasady ordynacji wyborczej

Warto jeszcze wspomnieć o podstawowych regułach prawnych tegorocznych wyborów, zapisanych w konstytucji landu (art. 13-16), ustawie wyborczej i rozporządzenie MSW o wyborach krajowych. Odbędą się w godzinach 8.00-18.00, i tylko wtedy obowiązuje cisza wyborcza. Wcześniej można głosować listownie (z tej możliwości w poprzednich wyborach skorzystało 23,3% głosujących).

Landtag składa się ze 180 deputowanych (plus ewentualne mandaty nadwyżkowe i wyrównawcze) wybieranych według systemu mieszanego. 91 deputowanych jest wybieranych w okręgach jednomandatowych (okręgi te to z reguły powiaty lub miasta na prawach powiatu), a 89 – wielomandatowych (te okręgi są równoznaczne z okręgami-rejencjami, których w Bawarii jest siedem). Czynne i bierne prawo wyborcze mają niepozbawione praw wyborczych osoby, które ukończyły 18. rok życia i od przynajmniej 3 miesięcy mieszkają w Bawarii.

Kandydatów mogą zgłaszać partie i zorganizowane grupy wyborców. Jeśli partia lub grupa nie uzyskała w poprzednich wyborach minimum 1,25% głosów, musi przedstawić kilka tysięcy podpisów; liczba zależy od ludności poszczególnych regionów Bawarii. Kolejność list na karcie wyborczej jest ustalana na podstawie wyników partii (lub grupy wyborców) z poprzednich wyborów, dlatego CSU będzie miało numer 1; pozostałe komitety umieszczane są w porządku alfabetycznym. Kandydat może kandydować zarówno w okręgu jedno-, jak i wielomandatowym, o ile dany okręg jednomandatowy znajduje się danym okręgu wielomandatowym.

W okręgach jednomandatowych zwycięża osoba, która zdobędzie największą liczbę głosów. Kandydat ten nie otrzyma jednak mandatu, jeśli jego komitet nie uzyskał

przynajmniej 5% głosów w skali kraju. W okręgach wielomandatowych podział mandatów następuje według metody Hare-Niemeyera.

Bibliografia

Bayerischer Landtag. 15. Wahlperiode. Volkshandbuch, NDV Neue Darmstädter Verlagsanstalt [na zlecenie Landtagu], Rheinbreitbach 2004.

BR-online, *Landtagswahl 2008: Die Bürde der Hürde*, wersja z 13 września 2008 r., <http://www.br-online.de/aktuell/landtagswahl-2008-DID1210242160238/index.xml>.

Europa. Regiony i państwa historyczne. Leksykon PWN, red. Marcin Kamler, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.

Karl-Ulrich Gelberg, *Die Protokolle des Vorbereitenden Verfassungsausschusses in Bayern 1946*, Institut für Bayerische Geschichte, Monachium 2004.

Geschichte des Bayerischen Parlaments 1819-2003, Haus der Bayerischen Geschichte, Augsburg 2005.

Alina Kowalik, *Bawaria [w:] Kraje związkowe RFN. Część 1 (Badenia-Wirtembergia, Bawaria, Brandenburgia, Kraj Saary, Meklemburgia-Pomorze Przednie)*, pod red. Konstantego Adama Wojtaszczyka i Marty Jarosińskiej, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 1998.

Verfassung des Freistaates Bayern. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. *Überblick Europäische Union. Mit Sonderteil Bayerischer Landtag*, red. Konrad Stollreither, Bayerische Landeszentrale für politische Bildungsarbeit, Monachium 2005.

Marta Witkowska, *Partie polityczne w krajach związkowych Republiki Federalnej Niemiec*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2003, s. 13.

Materiały elektroniczne z zasobów Ministerstwa Spraw Wewnętrznych oraz Bawarskiego Urzędu Statystyki i Przetwarzania Danych; materiały źródłowe (ustawy i rozporządzenia) dostępne w internecie.

www.michalbuchta.eu